

Rikke Kristensen: Farvelhilsen fra DFDS på Kvæsthusbroen – Fund af gammelt DFDS-stel ved Skuespilhusbyggeriet

Rikke Kristensen er cand.mag. i klassisk arkæologi og kunsthistorie og er ansat som registrant af arkæologiske fund på Københavns Bymuseum. Forfatteren har specialiseret sig i keramik fra perioden 1600 til 1900.

Fra den 7. januar i år stod arkæologerne fra Københavns Bymuseum i bidende frost og holdt øje med jordarbejderne på den store byggeplads ved Kvæsthusbroen i København. Her på den store byggeplads er Det Kongelige Teater ved at opføre et nyt Skuespilhus, som efter planen skal indvies i 2008.

Det arkæologiske tilsyn var iværksat af flere grunde. For det første var der fundet flere skibsvrag fra en 1400-tals skibsspærring på den anden side af havneløbet ved udgravningen til Operaen. For det andet havde tidligere undersøgelser blotlagt tykke kulturlag og bolværkskonstruktioner længere inde på Kvæsthusbroen. Sidst men ikke mindst skønnedes det, at alle informationer om den oprindelige kystzones udstrækning var af arkæologisk interesse. Selvom arkæologerne stod vagt i over to måneder, dukkede der ingen skibsvrag op, men arkæologerne var dog langt fra skuffede, for jorden under Kvæsthusbroen viste sig at være fyldt med spændende fund, som kunne fortælle historier om havnens liv.

Blandt de mange fund fra områdets opfyldning i 1600-årene og 1700-årene dukkede også yngre genstande op som overraskede. For at forankre Skuespilhusets scenekælder blev der boret nogle store og dybe huller, som senere skulle fyldes op med beton. Fra disse borer, som gik ned til mellem kote -6 til -8 under daglig vande, kom det ene skår af spisestel med DFDS-logo op efter det andet. Skårene tilhørte et stel, der angiveligt har været anvendt som service på DFDS-skibene fra 1925 og et stykke ind i 1930'erne.

Kvæsthusbroen har siden 1866, da DFDS blev dannet, været ejet af selskabet, og stedet har i høj grad været præget af det travle liv omkring DFDS-skibene. Denne aktivitet sluttede i september 2004, da Oslobåden flyttedes til Nordhavnen for at gøre plads til det nye Skuespilhus. Den uventede tilsynekomst af det gamle DFDS-stel var en pudsigt farvelhilsen fra DFDS-skibene.

Fundet blev gjort lige inden for den nuværende bolværkskant. Indtil slutningen af 1930'erne, hvor Kvæsthusbroen blev udvidet i bredden, var dette område en del af havnebassinet, hvor DFDS-skibene kunne lægge til. Man kan forestille sig, at servicet er kastet over bord, måske ved et uheld eller måske fordi man ønskede at skille sig af med ituslåede steldele.

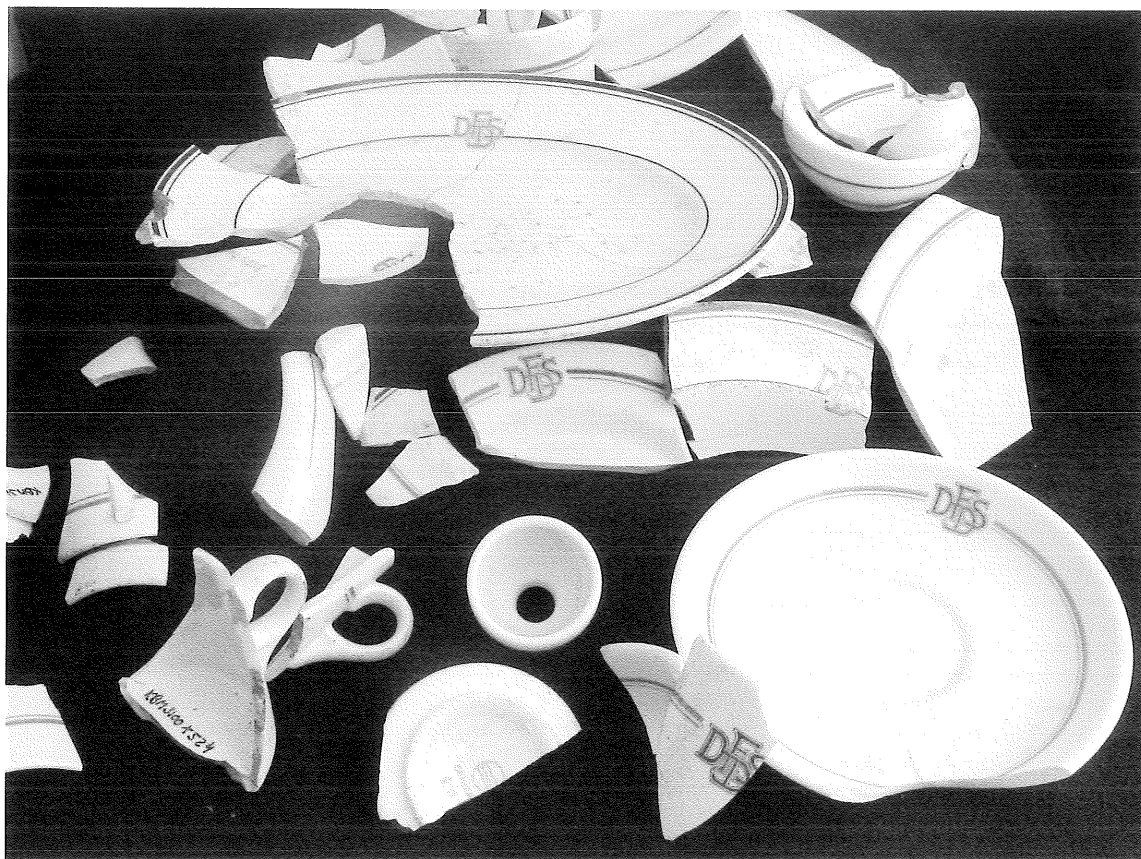
Kvæsthusbroen ca. 1920, med dampskibe langs begge sider. (Foto: H&S).

Kvæsthusbroen, Copenhagen Port, about 1920 with steamships along both sides of the pier. (Photo: DMM).

I alt kom der skår af 60 steldele op ved borerne. Der var skår af tallerkener, fade, kaffe- og tekopper, underkopper, kander og æggebægere. Alle steldelen bærer initialerne *DFDS* sammenskrevet i blå med to blå linier, den ene lidt tykkere end den anden, løbende rundt om steldelen. De fleste skår er af porcelæn, men enkelte er af fajance, som kendes ved at have en lidt mere porøs skærv end porcelænet. Stellet

er af solidt tykt gods, der kunne tåle stort slid fra mange mennesker og som kunne modstå slag og stød under kraftig søgang.

Flere af skårene er under bunden stemplet med fabrikmærker, der fortæller, at *DFDS*-stellet er fremstillet på den københavnske fajance- og porcelænsfabrik *Alumina*. Aluminafabrikken grundlægges på Christianshavn i 1862 og flytter i 1869 til den grund på Frederiksberg, som Royal Copen-

Der er i alt fundet 60 stedele fra DFDS-skibene, der har ligget ved Kvæsthusbroen. Kun få skår kan limes sammen til en hel stedel.

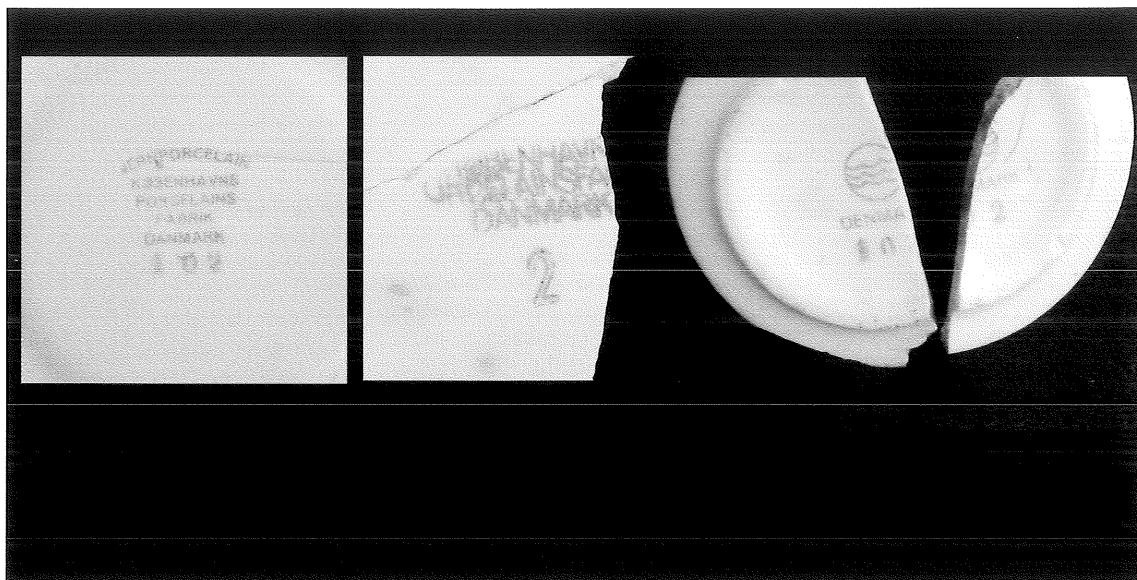
(Foto: Københavns Bymuseum, Rikke Kristensen).

Altogether 60 pieces of dinner service were found which came from DFDS ships that used to lie at Kvæsthusbroen. Only a few of the pieces can be glued together to make a whole piece of china.

(Photo: Københavns Bymuseum, Rikke Kristensen).

hagen for nylig er fraflyttet. I starten lavede Alumina udelukkende fajance, men fra 1925 producerede fabrikken også porcelæn under navnet *Københavns Porcelains Fabrik*. Stellet i fajance og stellet i porcelæn blev således fremstillet i den samme periode.

Stemplerne fortæller også, at DFDS-stellet primært er fremstillet inden for perioden 1925 til 1930. Dog er et af stemplerne i brug helt op til 1956, men da kajen blev udvidet i slutningen af 1930'erne, kan steldelene med dette stempel ikke være fra efter 1930'erne.

Diverse stempler på steldele. Flere af skårene har under bunden bevaret fabrikkationsstempler, som viser, at stellet blev fremstillet på den københavnske fajance- og porcelænsfabrik Alumina. Der ses tre forskellige stempler:

1. *JERNPORCELAIN KØBENHAVNS PORCELAINS FABRIK DANMARK*. Dette stempel anvender Alumina 1925-1928. Jernporcelænen er en type porcelæn med en særlig modstandsdygtig glasur.
2. *KØBENHAVNS PORCELAINSFABRIK DANMARK*. Stemplet anvendes 1927-1928.
3. Tre bølger i en cirkel, hvorunder der står *DANMARK*, er i brug fra 1928-1956.

(Foto: Københavns Bymuseum, Rikke Kristensen).

Alumina er mest kendt for dens farverige stel og kunstfajancer, men fabrikken fremstillede indimellem også mere simpelt brugsfajance og porcelæn på bestilling med et enkelt og funktionalistisk udtryk. Fabrikken lavede eksempelvis et såkaldt

Various stamps on the china. Several of the broken pieces still have their manufacturing stamp on the bottom showing that the china was manufactured at the Copenhagen faience and china factory Alumina. Three different stamps can be seen:

1. *JERNPORCELAIN (UNBREAKABLE) KØBENHAVNS PORCELAINS FABRIK DANMARK*. This stamp was used by Alumina from 1925-1928. Unbreakable china has a special kind of resistant glazing.
2. *KØBENHAVNS PORCELAINSFABRIK DANMARK*. This stamp was used in 1927-1928.
3. *Three waves in a circle, under which it says DANMARK*. It was used in 1928 – 1956.

(Photo: Københavns Bymuseum, Rikke Kristensen)

institutionsstel, som var enkelt og holdbart designet med henblik til brug på hospitaler.

Det var ikke første gang Alumina fremstillede service til dampskibsselskaber. Der kendes også tallerkener med logo fremstil-

let til Dampskibsselskabet Thingvalla, der blev stiftet i 1880, og som blev overtaget af DFDS i 1898. Det er den samme enkle steltype som DFDS-stellet.

Aluminia var ikke den eneste leverandør af stel til DFDS-skibene. Boringerne bragte også skår af et te- og kaffestel i brunglaseret porcelæn, hvor der under bunden i sort står *DFDS*.

Der er ingen fabrikmærker, som kan afsløre, hvor stellet er produceret. Ligesom servicet fra Aluminia er dette stels formgivning funktionalistisk i solidt kraftigt gods. Om det har været i brug samtidigt med Aluminia-stellet kan ikke siges med sikkerhed, men det er bestemt en mulighed.

Litteratur

Høst-Madsen, L.: *Beretning for KBM 2409 Dokøen*, Københavns Bymuseum 2002

Johansen, S.M.: *Beretning for det arkæologiske tilsyn på KBM 3100 Kvæsthusbroen, Skuespilhuset*, Københavns Bymuseum 2005

Mikkelsen, L. Bering: *Aluminia Fajance 1862-1969*, Viborg 2000

Wingender, N. Balslev: *Kvæsthuset*.

Som kronen på værket fandt arkæologerne ved boringerne en gaffel som også bærer *DFDS*-initialerne på forsiden af skaftet. Ligesom stellerne er gafflen slidstærk og designet uden overflødig pynt. Gafflen kan med sine lange tænder og glatte skarpskårne skaft stilmæssigt dateres til 1900-tallets første halvdel.

Ved boringerne dukkede også skår af en mindre glasskål og et drikkeglas op, som dog ikke bærer noget *DFDS*-logo. Det må således forblive rent gætværk, om de også stammer fra *DFDS*-skibene. Under alle omstændigheder er begge glasgenstande fra 1900-årene og kunne meget vel være fra første halvdel af århundredet.

DFDS farewell at Kvæsthusbroen - faience and china found at the harbour bottom

Summary

During excavations for the new Royal Playhouse at Kvæsthusbroen in Copenhagen several holes were dug to a depth of 6 – 8 metres under the normal water level. These revealed pieces of faience and china that came from the ships of the DFDS shipping company, which for many years had their mooring place at Kvæsthusbroen.

When the china was broken the pieces were thrown over the side. The pieces were easy to identify as most of them carried the shipping company's logo as shown in the illustrations. The chi-

na originates from the Alumina factory in Frederiksberg, Copenhagen and is partly marked with the Alumina logos and partly with the other name that the factory used for marketing; Københavns Porcelains Fabrik (Copenhagen China Factory).

The broken pieces date from the period up until the end of the 1930's when the quay was extended. A few other glass objects were found with no identifying marks as well as a silver fork that also carries the DFDS logo.